د نهم ټولګي دبیولوژي لنډیز

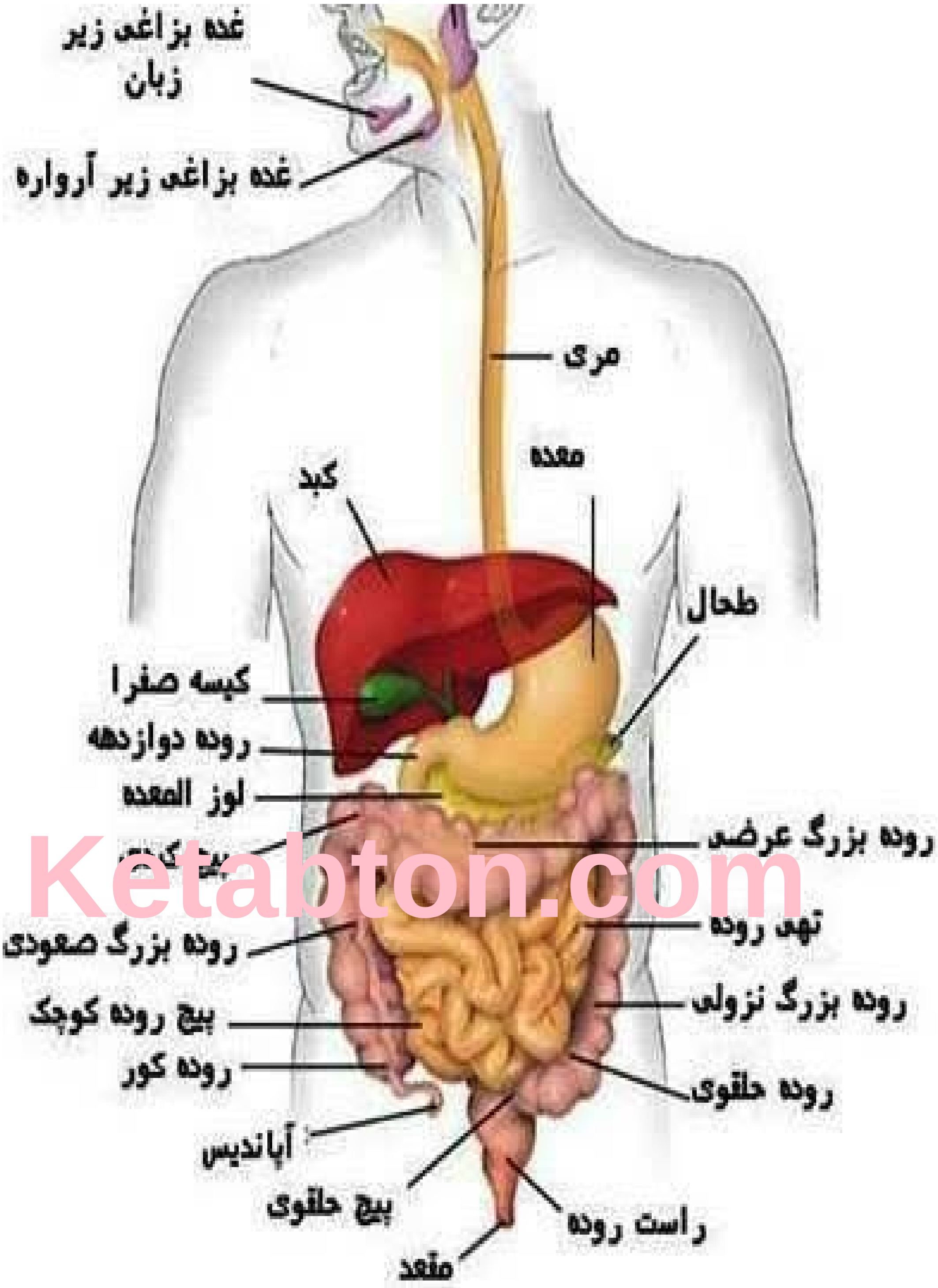

Ketabton.com

لیکوال:سعادت الله 《دوستـــــي》

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ګران او قدرمن پلار جان اوخوږي مورجاني ته

له ما سره يې دژوند په هره برخه کي هاند کړی

اوزده کړو زمينه يې راته برابره کړي

او زه يې ديته ځولی يم چه درس ووايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

دلمړی څپرکي لن ډیز

هاضمي سیستم

دانسان بدن خواړه له جذب څخه دمخه په کوچنیو ذرو میده کوي، چه بیا دانسان دبدن داستفادي وړ ګرځي دغي عملي ته هضم ویل کیږي

دانسان هضمی سیستم له دوو برخو څخه جوړ شوی

1. هضمي کانال(خوله،کومی،مری،معده،وړي کولمي،غټي کولمي)پکي شامل دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.هضمي غدي(خولي لعابیه
غدي،دمعدي اوکولمو دننی
غدي،ځیګراوپانکراس)پکي شامل
دي

هغه بدلونونه چه دخوړو دهضم په عملیه کي
رامنځته کیږي له دوو کیمیاوي اومیخانیکي
ډولونو څخه عبارت دي
انسان دعمر په لحاظ دوه ډوله غاښونه لري
- شیدو غاښونه
- اوهمیشني غاښونه

هرغاښ له درو برخو څخه جوړشوی ده لکه
تاج،ریښه.اوغاړه
ځوانان دشکل اودندي په لحاظ څلور ډوله
غاښونه لري (ثنایا،انیاب،کوچني اسیاب،اولوی
اسیاب)
دري ډوله لعابیه غدي دخولي په منځ ځای لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه جوړه دژبي لاندي، دويمه جوړه يې دژامو
لاندي، اودريمه جوړه يې غوږو ته نږدي پرتي
دي
دخولي لاړي خواړه اوبلن اوپاسته کوي.نشايسته يې
په کوچنيو ماليکولونوبدلوي اودغاښونو مخ
پاکوي
له کومي څخه مرى ته دخوړو تيريدلو په وخت کي
دکومي وړه ژبۍ اوتالو وړه ژبۍ په ترتيب
سره دپزي او تنفس لاره بندوي.
معده يو ارتجاعي عضلاتي غړى ده چه دنس
کىڼ خواته تر حجاب حاجز لاندي
دځىګر(ينې)ترڅنګ ځاى لري
دمعدي ديوال له دريو ښويوعضلاتي طبقو
(اوږده،حلقوي اومايل) څخه جوړ شوى ده
دمعدي د ديوال غدي دمالګي تيزاب (Hcl
)توليدوى چي دمعدي دموجي حرکاتو په مرسته
پکي خواړه حل او دمايع په بڼه تبديل کىږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمعدي تیزاب غیرفعال پیپسینوجن انزایم په فعال پیپسین انزایم بدلوي.
وړي کولمي یوپیچلی اوږد ټیوب ده چه په لویانو کي تقریباً شپږ متره اوږدوالی او<۲،۵>cm قطرلري او دګېډې په تش ځای کي تر معدي لاندي موقیعت لري چه دانزایمونو په کومک دغذایی موادو غټې ټوټې په کوچنیو مالیکولونو باندي بدلوي.
دجذب عملیه دهضمي کانال له دیوال څخه دکوچنیو غذایی مالیکولونو تیریدل او ویني ته دهغوی رسیدل دي .
ینه دتریخي په نامه یو شین رنګه مایع لري چه له اوبو،آیونونو،شحمي تیزابونواوصفراوي مالګي څخه جوړه شوي ده.
لویی کولمي څه دپاسه یو متر اوږدوالی لري په غټو کولمو کي هضم صورت نه نیسي، بلکي تولید شوي ویټامینونه، دسودیم اوپتاشیم ایونونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ۹۰% اوبه دداخلي محتویاتو څخه جذبوي اواضافي توکي (۱۲ــ۲۴)ساعتونو پوري له بدن باسي.
لویی ګونجي،ویلي ګاني او میکروویلي ګاني دموادو دجذبولو کچه زیاتوي.
دمعدي لاندي برخي خواته یوکوچنی تیوب داپنډکس په نامه شتون لري چي دغټو کولمو له لمړی برخي سره نښتي وي، ځیني وخت اپنډکس له یوي مایع څخه ډکیږي، دننه یی بکتریا تکثر کوي چه داپنډکس دمیکروبي کیدو ،پړیوسوپ اوسخت خوږ لامل کیږي.ددي ناروغی نښي دخوراک کموالی، دنامه په برخه کي سخت درد، کانګي اوسپکه تبه ده.
دنس ناستي لاملونه داوبو اوخوړو له دککړتیا او له ځینو درملو سره حساسیت ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددویم څپرکي لنډیز

تنفسي سیستم

دتنفسي سیستم غړي دپزي تشه،خوله، کومې ((pharyn،
حنجره(وچه غاړه)، قصبةالريه (Trachea
)اوسږو څخه عبارت دي
قصبة الريه یوه کرپندوکې تشه لوله ده چه له
حنجري څخه وروسته موقعیت لري ،(١١cm
)اوږدوالی (٢،٥cm)په شاوخوا کي کي
قطر لري.
سږي له هوا څخه ډک سفنجي ډوله ارتجاعي
بالونه دي چه دټټر دپنجري په منځ کي دزړه
ښۍ او کیڼ خوا ته د حجاب حاجز لاندي
موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغازونو دتبادلې اصلي ځای هوایی کڅوړې دي.
دتنفس عملیه:سږو ته دهوا دداخلیدو اودسږونه دهوا دوتلو څخه عبارت ده.
یوځوان انسان په یوه دقیقه کې له (۱۲)نه تر (۲۰)ځلوپوري سا اخلي .
برانشونه په سږو کې برانشیلونو باندې ویشل کیږي
داکسیجن ډیره برخه دهموګلوبین په واسطه، چه دویني په سرو کرویاتو کې موجود دي، دبدن حجرو ته لیږدول کیږي.
دکاربن دای اکساید ډیره برخه دویني په پلازما کې په منحل توګه لیږدول کیږي.
دتنفسي سیستم معمولي ناروغی له والکي،انفلونزا او نري رنځ څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېيم ځپرکی لنډيز

دويني دوران سيستم(Circulatory system)

وينه يوارتباطي نسج ده چه له دوو برخو يعني مايع اوجامد څخه جوړه ده چه مايع برخه يی دويني پلازما اوجامده برخه يی دويني دکروياتو يا حجراتو په نامه يادیږي.

د ويني پلازما بوسو ته ورته ژیړ رنګه مايع ده چه دويني %(۵۵)حجم جوړوي او غذايی منحل مواد (قندونه،پروتينونه،هورمونونه،ويتامينونه اوغازونه) لري

دويني کرويات دويني%(۴۵)حجم جوړوي،دويني کرويات په دري ډوله دي

- سره کرويات
- سپين کرويات
- دمويه صفحات

دويني په دندو کي د اکسيجن، غذايی توکو،دفاعي حجرو او دويني پرن کيدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي.دبن په حجرو کي دکاربن ډای اکسايد په ځير له کاره وتلي مواد اطراحي غړو ته لیږدوي.

دويني رګونه: دمنشعبو ټيوبون څخه عبارت دي چه دبدن په ټولو برخو کي شتون لري.او په منځ کي وينه جريان لري. دويني په رګونو کي، شريانونه،وريدونه،او ویښته ډوله رګونه شامل دي.
شريانونه (Arteries)هغه رګونه دي چه له زړه څخه وتلي او دبدن په مختلفو برخو کي ويشل شوي،شريانونه پاکه وينه دبدن ټولو برخوته رسوي.
وريدونه(Veins)هغه رګونه دي چه دبدن له مختلفو برخو څخه ناپاکه وينه ټولوي اوزړه ته يی رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی‌ښ‌ته ډوله رګونه(Capillaries)دبدن په نسجونو کي دحجرو ترڅنګ نري اونازک رګونه دي چه دمیکروسکوپ څخه پرته په سترګو نه لیدل کی‌ږي اودویني اونسجونو ترمنځ دغذایی موادو جذبیدل او دغازون بدلیدل په غاړه لري.

انسان وینه په (A,B,AB,اوO)صفر ګروپونو ویشل شوي ده.

دRhفکتور لوم‌ړی پلاد Rhesusپه نامه یو ډول بیزوګانو چه په وینه کي کشف شوه. له همدي کبلهRhفکتو په نامه یادی‌ږي. دهغه وګ‌ړو چه وینه یی دغه ماده لري Rhمثبت +Rh

او هغه کسان چه وینه یی دغه ماده نلري Rh منفي Rh- په نامه یادی‌ږي

هی‌څکله دRh+ وینه Rh- ته نشو ورکولای

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه (Heart):له يو ډول ځانګړي مخططې عضلي څخه چه دزړه دعضلي په نوم يادېږي جوړ شوی ده .اودټټر دپنجري دننه دسږو تر منځ لږ کيڼ خواته واقع او د پريکارديوم (Pericardium)په نامه ديوي نازکي پردي په واسطه احاطه شوی ده. نوموړي يوه غبرګه پرده ده چه له مايع څخه ډکه ده اوزړه له سوليدو څخه ساتي . دهر سړي زړه تقريباً دهغه دموټي په اندازه ده.

دانسان زړه له عضلاتي نسجونو څخه جوړ ده اوپه ښيو اوکيڼو برخو ويشل شوی ده، چه ديو پنډ ديوال په واسطه له يو بل څخه جلا شوي دي.

دښي اوکيڼ هره يوه برخه بيا په سور په دوو برخو ويشل شوي ده چه ددهليزونو او بطنونو په نامه يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهلیزونو او بطنونو ترمنځ او دبطنونو او شریانونو ترمنځ دیځي ځای لري چه دويني دبیرته ګرځیدو مخه نیسي.
دويني ددوران ستونزي دسګرټو څښل،په وينه کي دکلسترول لوړوالی،روحي فشار او دورزش کموالی ده.
دويني لوړ فشار کولای شي دزړه دحملي،دزړه ددریدو ،مغزي سکتي او دپښتورګو دناروغی لامل شي.
دانسان زړه په هره دقیقه کي{۷۰}ځله ټوپونه وهي
دیو انسان زړه په ورځ اوشپه کي{۱۳۰۰۰}لیتره وينه پمپ کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکي لنډیز

اطراحیه سیستم

اطراحي سیستم له پښتورګو،حالبینو ،مثاني او دنشو بولو له مجراوو څخه عبارت دي.

په پښتورګي کي دري برخي لیدل کیږي

- بهرنی برخه چه دکارتکس(Cortex) په نامه یادیږي
- منځنی برخه د میدولا(Medulla) په نامه یادیږي
- داخلي برخه د تشوبولو د راټولولوتش ځایونه دي چه دلګنچي(Pelvis) په نامه یادیږي او له حالبینو سره نښتي دي.

نفرون دپښتورګي میکروسکوپي جوړښتیز اوچاڼیز واحد ده.

دپښتورګو نفرونونه دویني زیانمن مواد تصفیه کوي. دبدن اوبه تنظیم او دویني فشار ثابت ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشي بولي دپښتورګو دلګنچي له تش ځای څخه دحالبینو په وسیله مثاني ته لیږدول کیږي .
دمثاني داخلي محتویات دتشو بولودمجرا له لاري بهر ته تشیږي.
ځیني وخت کلسیم مګنیزیم،یوریک اسید اوداسي نور دلګنچو په تش ځای کي رسوب اوسره یوځای کیږي او دپښتورګي کاڼي جوړوي.
دچاپیریال ځیني ککړونکي مواد لکه درانده فلزونه ،اوځیني ناروغی اوزهري مواد په وینه کي دپښتورګو دخرابیدو لامل ګرځي.
حالبین(Ureters) دتشو بړلو کانالونه دي چه (۳۰)cmاوږدوالی لري اوتشي بولي له پښتورګو څخه مثاني ته لیږدوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينه په پښتورګو کي دورځي ۳۵۰ ځله دوران کوي
اوشاوخوا(۲۰۰۰)ليتره وينه فلتر کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپنځم څپرکي لن ډيز

د هډوکو او عضلاتو سیستمونه

سکلیټ:دهډوکو مجموعه ده چه د دبدن چوکاټ جوړوي.

غضلي:هغه غوښیني ټوټي دي چه دهډوکو مخ يي پوښلی وي.

دانسان دبدن سکلیټ په دوو برخو ویشل شوی ده .

●محوري سکلیټ:دستني یا یو تیر په ډول ده چه ضمیموي سکلیټ ورپوري نښتی ده اوپه هغه کي(دسردکاسي هډوکي،دملاتیر،پښتی او دټټر هډوکي شامل دي .

●ضمیموي سکلیټ:چه دهډوکو شمیر یی دمحوري سکلیټ دهډکودشمیر څخه زیات ده اود(لاسونو،پښو،شمزی،ګروېږ او اوږودچاری)هډوکي پکي شامل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په منځنى توګه ديو بالغ شخص دهډوكو شمير شاوخوا۲۰۶ ده.

هډوكي بدن ساتي منرالونه زيرمه كوي دحركت زمينه برابروي او دويني كرويات جوړوي.

بندونه هغه ځايونه دي چه دوه يا دوو څخه زيات هډوكي په كي يو ځاى كىږي.

دسكلىټي سيستم په صدمو كي درز،دهډوكوماتيدل او دلىګامنت درشتې بي ځايه كيدل ياځيري كيدل شامل دي.

دسكلىټي سيستم مختلف ډول دهډوكو پوكى اوسپرن دى.

دهډوكو ډولونه عبارت دي له:اوږده،لنډ او پلن هډوكي دي.

دري ډوله عضلي عبارت دي له:سكلىټي غضلي،بښويى عضلي او دزړه عضلي.

سكلىټي عضلي په جوړه ييز ډول كار كوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکلیټي عضلي منقبض کیږي چه
دهډوکو دحرکت لامل وګرځي.
منظم ورزش دزړه او دويني
درګونودناروغيو مخنيوی کوي
اودورځنيوکارونو دترسره کولو لپاره
زموږ دبدن وړتيا زياتوي.

دهډوکو نسجي جوړښت له دوو متراکمو او سفنجي ډولو څخه دي.

دمتراکمو هډوکو دکانالونو داخلي برخه او دسفنجي هډوکو ژوري دهډوکو دمغزو له نسجونو څخه ډکي دي.

بندونه په دري ډوله دي: غيرمتحرک، نيمه متحرک او متحرک.

دارتباطي نسج رشتي، چه سکلیټي غضلات په هډوکو پوري نښلوي، دپلي په نوم يادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکي لنډيز

عصبي سيستم او حسي غړي

عصبي سيستم:دانسان دبدن ترټولو مهم او پیچلی سیستم ده چه دهغي په واسطه محیطي عوامل درک او دبدن ټولي دندي اداره او کنترولیږي.

دانسان عصبي سیستم له دوو برخو

● مرکزي عصبي سیستم

● محیطي عصبي سیستم

څخه جوړ شوی ده

په مرکزي عصبي سیستم کي مغز اوشوکي نخاع شاملې دي .

محیطي اعصاب په دري ډوله دي :

● حسي اعصاب چې حسي نیورونونه دي او له بدن څخه عصبي پیغامونه مغز ته لیږدوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- حرکي اعصاب هغه نیورونونه دي چه له مغز او نخاع څخه عصبي پیغامونه عضلاتو او یا غدو ته لیږدوي.
- مختلط اعصاب چه دنیورونونود حسي او حرکي تارونو مجموعه ده.

مغز په بدن کي داطلاعاتو داخستلو او تفسیرولو اصلي مرکز دی، په مغز کي لوی دماغ کوچنی دماغ او دمغز ساقه پکي شامله ده چه دسر په کوپړی کي واقع دي.

نیورونونه دعصبي سیستم دجوړښت او دندي واحدونه دي.

دنیورون دحجروي جسم څخه دوه ډوله رشتي یو اکسون او بل دندرایت جوړ شوي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځای چه يو نيورون له بل نيورون سره اړيکه نيسي د سينا پس په نامه يادی.ږي.
شوکي نخاع دځينو غبرګونونو مرکز دی لکه:لکه تر زنګانه دلاندي پلي غبرګون.
مغز تحليلونکی مرکزدی چه دفکـــرونو ،عاطـــفي،کړنو ،درکولو ،احساس،قوت او حافظي دندي په غاړه لري.
دمحيطي اعصابو په سيستم کي حسي او حرکي دوي برخي شاملي دي چه په ۳۱جوړو نخاعي عصبو او۱۲جوړو مغزي عصبو پوري ارتباط لري.
دبدن غړي لکه سترګه، غوږ،پزه،ژبه او پوستکی شاوخوا چاپيريال څخه موږته ډير اطلاعات راکوي،په دي ډول چه دهغوی هر يو دچاپيريال عوامل په عصبي پيغامونو تبديل او مغز ته يی لیږدو ي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسترګوکره دري پردي(صلبيه،مشميه او شبکيه) لري.

په شبکيه کي د نوري آخذو مخروطي او استوانه يى حجري دي.

داخلي غوږ دوي برخي (حلــــزوني او نيم دايروي ســــوري)لري چه لومړى برخه په اوريدلو او دويمه برخه دبدن په تعادل کي رول لري.

دکيمياوي توکو حسي نيورون د ژبي دذايقي په دانکو (**Taste buds**)کي ځاى لري.

هره دانه کيمياوي توکو له پنځوسو څخه ترسلو پوري حسي نيورونونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داووم څپرکي لنډيز

داندوکراين سيستم

داندوکراين په سيستم کي يو شمير غدي شاملي دي چه هورمونونه ترشح او ويني ته يې تو يوي تر څو دبدن بيلابيلو برخو ته ورسيږي.

هايپوتلاموس او دنخاميه غدي دزياترو هورمونونو دجوړښت عمده کنترولونکي مرکزونه دي.

دتايرايد په غده کي دآيودين کمښت دجاغور دتوليد لامل کيږي.

دپاراترايد غده په وينه کي دکلسيم مقدار تنظيموي.

دادرينال غدي د پښتورګو دپاسه پرتي اوله دوو برخو څخه جوړي شوي دي:

- مرکزي برخه
- قشري برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپانکراس غده دانسولین هورمون تولیدوي او نوموړی هورمون په وینه کي دګلوکوز مقدار ټیټوي.
تخمدانونه داستروجن او پروجسترون هورمونونه تولیدوي،حال دا چه خصیی دتستوسترون هورمون تولیدوي. دغه هورمونونه دګمیتونو په جوړولو او دجنسي ثانوي ودي دتحریک لکه په ښځوکي دتیونو غټیدل او په نارینه وو کي دبریت او د ږیري په ختلو کي اغیزه لري .
ګسترین دمعدي ددیوال هورمون دی چه دمالګي دتیزاب دتحریک لامل ګرځي او سکرتین دوړو کولمو ددیوال هورمون دی چه دپانکراس غده تحریکوي ترڅو هضمي شیره تر شح کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داتم څپرکي لنډیز

تکثري سیستم

نرینه تکثري سیستم سپرمونه تولیدوي او ښځینه تکثري سیستم ته یی لیږدوي.

تستوسترون د نرینه جنس بنسټیز هورمون څخه عبارت دی چې دخصیبی په وسیله ترشح کیږي او دسپرمونو دتولید اوتنظیم او دنرینه دځانګړتیاوو وده کنترولوي.

دسپرم حجره له دریوو برخو سر،تني اولکی څخه جوړه شوی ده.

دسپرم لکی یوه ځواکمنه قمچینه ده چي خپلو خو ځیدو په وسیله سپرم وړاندي پوري وهي.

دښځینه جنس تکثري سیستم هـــګـــی تولیدوي القاح شوي هګی تغذیه کوي وده ورکوي همدارنګه ماشوم نړی ته راوړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښځينه جنس کي دوه داني تخمدانونه چه دچرګي دهګۍ بڼه لري دنس په تش ځاى کي شته دي.

استروجن او پروجسترون دښځينه جنس دوه هورمونونه دي چه دهګۍ ازادکيدل تنظيموي او ځانګړي ښځينه صفتونو ته وده ورکوي.
د تخمدانـــونـــو هر يو دنفيري دکانال په وسيله رحم ته لاره لري.
د نفيري دپوښ ښويى عضـــــلې انقباض،هګۍ درحم په لور خوځوي.
رحم يو عضلاتي منځ تشى غړى ده،اوکله چه ښځه اوميدواره نه وي دهغي رحم ديو موټي په انـــدازه ده.
دجنين انکشاف دپنځمې اونۍ په دوره کي زړه مغز او نور غړي او دويني رګونه په جوړيدو پيل او په چټکى وده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معموله توګه یوه دامید واری دوره څه ناڅه ۴۰ اونی وخت نیسي.

ډکټران په معموله توګه دمور درحم په دننه د جنین دلیدلو لپاره د سونوګرافۍ څخه ګټه اخلي.

انسانان معمولاً په هره زیږدنه کي یو ماشوم نړی ته راولي ، خو غبرګوني دري ګوني او یا ډیر زیږیدل هم شوني ده.

دتکثري سیستم دستونزو څخه کولای شو چي د شنډ والي او جنسي مقاربتي ناروغیو څخه نوم واخلو.

دډیري دچړو،دپیچکاری ستنه او دخال وهلو له وسایلو څخه کار اخستل چه په ای ډز لرونکي وینه باندي ککړ وي، دHIVویروس دلیږدوني لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنهم څپرکي لنډيز

دچاپيريال ستونزي او حل ىې

هر هغه لامل چه چي دژوند دچاپيريال پاک حالت ته داسي تغير ورکړي چي خلک يى ونه غواړي دچاپيريال دککړتيا په نوم يادىږي.

په نړى کي دنفوسو ورځنى زياتوالى او دصنعت پرمختيا ټول هغه لاملونه دي چه دژوندانه دچاپيريال دستونزو لامل ګرځي .

دهوا ککړتيا دهغه غازونو او لوګيو څخه عبارت ده چي دډبرو دسکرو، پطرولو،طبيعي غازونو او لرګيو له سوند څخه هوا ته پورته کىږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره دکيمياوي سرو حشره وژونکو درملو، دهرززره ګياوو ضد درملواو دحيواني اونباتي ناروغيو ضد درملو په واسطه ككړكىږي.

اوبه دپخلنځي اضافه اوپاته شونو،فابريكو،ښارونو او دكرني دلګول شوو اوبو پاتي برخه چه سيندونو،چينو اوځاګانو ته لاره مومي ككړيږي.

تمت بالخير

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library